

Nr 832

Av herr Sköld, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, m. m.

Den verksamhet statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader och dess föregångare, statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, utövat under de gångna tjugo åren har varit av utomordentlig betydelse för det svenska jordbruket. Denna tid har som vi alla erfarit utmärkt sig för snabba och omstörtande förändringar i vårt jordbruks struktur och villkor. De problem som därvid uppkommit beträffande utvecklingens påverkan på byggnadsbeståndet både i fråga om utformning och funktioner har varit många och betydelsefulla. Med stor iver och framsynthet har anstalten tagit sig an dessa problem och givit beaktansvärda impulser till lösning därav men framför allt varit en väckare och vägledare.

Den brådstörtade takt vari jordbrukets utveckling fortskridit med dess ofantliga krav på rationalisering har emellertid medfört att anstaltens insatser långt ifrån blivit tillräckliga för tillgodoseende av behoven. Dess verksamhet har kanske också varit för litet koncentrerad på de viktigaste uppgifterna, för att de tillgängliga resurserna skulle kunnat nyttiggöras på bästa sätt. Svårigheterna för anstalten att helt komma till sin rätt torde främst ha legat däri, att forskningsresurserna varit helt otillräckliga. Men naturligtvis har, som 1961 års jordbrukstekniska utredning påpekat, anstaltens isolering härvidlag spelat sin roll. Men att som nämnda utredning gör i detta avseende lägga huvudvikten vid samordningen med övrig forskning, försök och undervisning på jordbruksområdet torde enligt min mening icke vara att taga tillbörlig hänsyn till våra erfarenheter och deras utnyttjande vid forskningsarbetets organisering under det närmast förgångna halvseketlet. Även om förbindelserna åt det av utredningen angivna hållet helt naturligt inte saknar betydelse, är de på intet sätt det viktigaste. Långt större vikt måste läggas vid det förhållandet, att förevarande forskningsanstalts samverkan med det praktiska jordbruket å ena sidan samt med byggnads- och byggnadsämnesindustrierna å den andra icke varit systematiskt och tvingande utformad. Det är ju dessa områden som så att säga är konsumenterna av forskningsresultaten.

För att få den nyss dragna slutsatsen i klar belysning är det som ovan *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 4 saml. Nr 832—839*

antytts nödvändigt att observera förändringarna i den vetenskapliga forskningsverksamhetens organisation i vårt land under detta sekel. Mer och mer har den isolerade forskningsanstalten övergivits som organisationsform. Inom jordbruksområdet kan detta exemplifieras med nedläggandet av under 1930-talet centralanstalten för försöksverksamheten på jordbruksområdet och under 1950-talet av husdjursförädlingsanstalten på Wiad. För *grundforskningens* vidkommande har huvudlinjen blivit dess förening med universitet och högskolor. Dessa utbildningsanstalters jämsides med forskningen bedrivna utbildning av forskare har visat sig nödvändig som korrektiv på forskningsarbetet. Detta ställes nämligen härigenom fortlöpande i kritisk belysning av forskaradepterna, vilket förhindrar förstelning och ofruktbara hugskott. Behovet av att mer och mer utföra forskningen inom arbetsgrupper förstärker möjligheterna till en resultatrik utveckling.

I fråga om *målforskningen* eller, som den också kallas, den programbundna forskningen har en annan väg valts. Inom det tekniska området i vidsträckt bemärkelse har behovet av målforskning blivit så ofantligt, icke minst för företagen, att det omöjligt kunnat tillgodoses genom enbart statlig forskning. I själva verket har utvecklingen gått dithän, att den av företagen enskilt bedrivna målforskningen är mångdubbelt större än den, vari staten är delaktig. Det finns företag som var för sig använder långt större summor för detta ändamål än vad staten gör sammanlagt. Mer och mer har detta medfört att staten huvudsakligen endast ger anslag till sådan målforskning som är av betydelse för en hel industrigren och som företagen icke var för sig kan eller vill utföra. Statens medverkan i dylik målforskning sker i allmänhet i de s. k. halvstatliga forskningsinstituterna, träforskningsinstitutet, svenska institutet för konserveringsforskning o. s. v. Det ligger i sakens natur att dessa forskningsanstalter får var och en på sitt område upprätthålla god kontakt med grundforskningen inom högskolorna. Men långt mera betydelsefull är deras samverkan med industriföretagen, som ger uppslag till forskningsprogram, medverkar i deras utformning, deltar i kostnaderna och sitter med i ledningen.

Målforskningen inom jordbruksområdet intar i viss mån en annan ställning än på det industriella. När det gäller jordbruksproduktionen, det må vara den vegetabiliska eller animaliska, kan de enskilda jordbruksföretagen inte spela samma roll som deltagare i forskningen som industriföretagen. Jordbruksföretagen är i stort sett för små för att kunna var för sig bedriva någon egen målforskning. På grund härav har målforskningen inom detta produktionsområde förlagts till försöksavdelningar vid lantbrukshögskolan. Dylika finns inrättade vid institutionerna för växtnäringsslära och jordbehandling, för växtodling, för lantbrukets hydroteknik, för husdjurens utfodring och vård samt för husdjursförädlning. Här har grundforskning och målforskning sammanförts inom samma institutioner. Kontakten med jordbruksföretagen har för den programbundna forskningens del måst ordnas

indirekt över hushållningssällskapen. Det är uppenbart att denna ordning är mindre effektiv än om, såsom sker inom det industriella området, förbindelserna går direkt till företagen. Men på grund av jordbruksföretagens struktur har denna väg måst väljas.

Det som nu sagts om den programbundna forskningen rörande själva jordbruksproduktionen har likväl inte avseende på målforskningen rörande maskiner, andra tekniska anordningar och byggnader för jordbruket. För det första är grundforskningen rörande *konstruktion* m. m. av maskiner, byggnader o. d. förlagd till de tekniska högskolorna. Detsamma gäller forskarutbildningen inom dessa områden. Någon dylik forskning och utbildning bedrivs icke och bör icke bedrivas vid lantbrukshögskolan. Dit kan endast höra forskning och forskarutbildning rörande *användningen* av de tekniska hjälpmedlen i vidsträckt bemärkelse för jordbruksdriften. Undervisningen därstädes beträffande hjälpmedlens konstruktion är och bör endast vara orienterande. Att förlägga den programbundna forskningen rörande de tekniska hjälpmedlens konstruktion till lantbrukshögskolan kan därför inte vara en god lösning. Så har ej heller tidigare skett. Beträffande maskiner och dylikt har i likhet med vad som förekommer för industriens del den halvstatliga formen tillämpats genom upprättandet av jordbrukstekniska institutet. Häri samverkar staten med jordbruksnäringen genom Lantbruksförbundet och med företag inom hithörande industribranscher. Jordbruket och industriföretagen medverkar genom uppslag till forskningsuppgifter, genom att delta i programmets utformning samt i kostnader och ledning. Härigenom finns garantier för en realistisk forskning. I förevarande proposition, nr 65, förelägges riksdagen för godkännande ett avtal om institutets fortsatta verksamhet under nästa femårsperiod. Det borde legat nära till hands att nu när statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader lagts i stöpsleven även ordna målforskningen beträffande jordbrukets och trädgårdsnäringens driftbyggnader efter förebild av jordbrukstekniska institutet. I ett dylikt halvstatligt institut borde utom staten jordbruks- och trädgårdsnäringarna genom sina ekonomiska organisationer samt byggnads- och byggnadsämnesindustrierna gjorts delaktiga. Ett dylikt institut skulle otvivelaktigt kunna komma betydligt närmare aktuella forskningsbehovs tillgodoseende än propositionens förslag att anknyta forskningsanstalten till lantbrukshögskolan. Konsumenternas direkta medverkan skulle med säkerhet kunnat leda till effektivare impulser genom det direkta svaret än vad ett försökskollegium vid lantbrukshögskolan på sexton personer utan direkt företagsmässigt intresse kan tänkas ge.

Troligen skulle det bästa ha varit om man försökt inrikta sig på en utvidgning av jordbrukstekniska institutet till att omfatta även forskningen rörande jordbrukets och trädgårdsnäringens driftbyggnader. Att i frågans nuvarande läge yrka på en lösning därav enligt nyss antydda linjer är naturligtvis utsiktslöst. Ett nytt avtal angående jordbrukstekniska institutet

ligger såsom ovan nämnts redan på riksdagens bord. Rådtrum finns knappast för nya och mera omfattande förhandlingar med intressenterna i institutet innan avgörande behöver träffas. Dessutom är en omorganisation av forskningsanstalten redan nu nödvändig. Som en provisorisk lösning lär därför departementschefens förslag i förenämnda proposition, att statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader anslutes till lantbrukshögskolan under benämning statens lantbruksbyggnadsförsök, godtagas. En viss fördel uppnås väl härmed i så måtto, att denna forskning får en tvingande samordning med forskning och försök beträffande jordbruksproduktionen. Men det viktigaste kommer enligt min mening att saknas, nämligen delaktighet och direkt samverkan från jordbruks- och trädgårdsnäringarnas samt industriens sida.

Ett bifall till här förevarande proposition bör därför efter mitt förmenande förbindas med en hemställan till Kungl. Maj:t, att undersökning och förhandlingar sker om utvidgning 1969 eller den tidigare tidpunkt varom överenskommelse kan träffas om jordbrukstekniska institutets verksamhet till att omfatta jämväl jordbruks- och trädgårdsnäringarnas driftbyggnader genom att statens lantbruksbyggnadsförsök överföres till jordbrukstekniska institutet. En dylik omorganisation skulle i praktiken komma att innebära att den tekniska målforskningen på detta område komme att likasom industriens motsvarande forskning bedrivs i ett halvstatligt företag.

Med stöd av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning och förhandlingar angående utvidgning av jordbrukstekniska institutets verksamhetsområde till att jämväl omfatta jordbrukets och trädgårdsnäringens driftbyggnader och att förslag härom senast underställes 1969 års riksdag.

Stockholm den 2 april 1964

Per Edvin Sköld
